

Акимов Ю. М. Парейдолія в наукових зоологічних ілюстраціях на прикладі двокрилих.

Анотація. Розглядається явище парейдолії в наукових зоологічних ілюстраціях з точки зору зображуваного предмета (моделі) і з точки зору сприйняття контурного малюнка (на прикладі деталей будови двокрилих комах). Контурні (лінійні, бінарні) зображення за рахунок своїх характеристик (відсутність інформації про колір, об'єм, перспективні відносини зображуваного об'єкта) дозволяють підкреслювати та підсилювати вже наявну в самому матеріалі парейдолію — так наукові художники отримують простір для художнього маневру і отримання афективної образності, незважаючи на жорсткі вимоги до точності зображуваних контурів (розглядаються мистецтвознавчі паралелі і приклади співпраці художників та вчених). Висунуто гіпотезу про використання парейдолических зображень для отримання квазіколлажним шляхом уявних персонажів — іконозоїв. Підкреслюється історична й еволюційна давність парейдолії, проводяться паралелі із культурною ентомологією і етноентомологією, ритуальними масками, поліейконічними об'єктами стародавнього мистецтва.

Ключові слова: парейдолія, контурні наукові зображення, поліейконія, teufelsfrazte, trivial projective ambiguity.

Акимов Ю. Н. Парейдолия в научных зоологических иллюстрациях на примере двукрылых.

Аннотация. Рассматривается парейдолия в научных зоологических иллюстрациях с точки зрения изображаемого предмета (модели) и с точки зрения восприятия контурного рисунка (на примере деталей строения двукрылых насекомых). Контурные (линейные, бинарные) изображения в силу своих характеристик (отсутствие информации о цвете, объёме, перспективных отношениях изображаемого объекта) позволяют подчеркивать и усиливать уже имеющуюся в самом материале парейдолию — так научные художники получают пространство для художественного манёвра и получения аффективной образности, несмотря на жесткие требования к точности изображаемых контуров (рассматриваются искусствоведческие параллели и примеры сотрудничества художников и учёных). Выдвигается гипотеза об использовании парейдолических изображений для получения квазиколлажным путём воображаемых персонажей — иконозоев. Подчёркивается историческая и эволюционная древность парейдолии, проводятся параллели с культурной энтомологией и этноэнтомологией, ритуальными масками, личинами, полиейконическими объектами древнего искусства, а также сайнс-артом.

Ключевые слова: парейдолия, контурные научные изображения, полиейкония, teufelsfrazte, trivial projective ambiguity.

Akimov Y. M. Pareidolia in scientific zoological illustrations by example of dipteran insects.

Summary. Article considers pareidolia in scientific zoological illustrations from the point of view of depicted object (model) and in terms of perception of the outline drawings (for example, details of dipteran morphology). Contour (linear, binary) images, due to their properties (lack of information about the color, volume, perspective relationships of depicted object), make it possible to emphasize and strengthen pareidolia already existing in the material — science artists get space for artistic maneuver and produce affective imagery, despite the stringent requirements for accuracy of depicted contours (considered art history parallels and examples of collaboration of artists and scientists). Author suggested hypothesis about the use of images for pareidolic quasi-collage composing of imaginary characters — iconozoes. Historical and evolutionary antiquity of pareidolia emphasized, parallels with cultural entomology and ethnoentomology drawn (ritual masks, polyeyconic objects of ancient art).

Keywords: pareidolia, contour scientific images, polyeycony, teufelsfrazte, trivial projective ambiguity.

Олександр БЕЗРУЧКО

КІНЕМАТОГРАФІЧНА СПАДЩИНА ВІДОМОГО УКРАЇНСЬКОГО КІНОРЕЖИСЕРА І СЦЕНАРИСТА Р. П. СЕРГІЄНКА

Актуальність цього дослідження зумовлена потребою вивчення творчої спадщини провідних українських кінематографістів, які з тих чи інших причин опинилися поза зоною уваги вітчизняних мистецтвознавців і культурологів.

Проблема, якій присвячено статтю полягає у тому, що українськими кінознавцями не достатньо досліджено життя і творчість відомого українського режисера художніх, науково-популярних і документальних фільмів, сценариста, заслуженого діяча мистецтв України (2010), члена Національної спілки кінематографістів України, Міжнародного Об'єднання кінематографістів слов'янських і православних народів, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка (1991), Державної премії України імені Олександра Довженка (2010) Ролана Петровича Сергієнка (нар. 19.01.1936, м. Щорс Чернігівської обл.), якому цього року виповнюється вісімдесят.

Виходячи з проблеми, ми визначимо **мету** дослідження: дослідити й проаналізувати кінематографічну спадщину Ролана Петровича Сергієнка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Життєвий і творчий шлях Р. Сергієнка описували М. Шудря [16], Л. Брюховецька [3; 4], Г. Чміль [15], І. Зубавіна [5], С. Тримбач [14], А. Білан [2], О. Безручко [1] та ін. Тим не менш, можна констатувати, що перспективи досліджень кінематографічної діяльності Р. Сергієнка достатньо високі.

Науковими завданнями цієї статті є дослідження життєвого і творчого шляху Р. П. Сергієнка від студента майстерні режисерів художнього фільму О. П. Довженка у Всесоюзному державному інституті кінематографії (ВДІК) імені С. А. Герасимова до провідного українського кінорежисера і кіносценариста; проаналізувати вплив О. П. Довженка на життя і творчість Ролана Сергієнка; навести список його найкращих художніх, науково-популярних і документальних фільмів; реконструювати ситуацію із фільмом Р. Сергієнка «Відкрий себе»; вказати фільми про Чорнобильську трагедію та розкрити мотиви роботи митця над цією темою.

Викладення основного матеріалу дослідження. Ролан Сергієнко у 1955 р. поступив до режисерської майстерні О. П. Довженка у Всесоюзному державному інституті кінематографії (ВДІК, нині — Всеросійський державний університет кінематографії імені С. А. Герасимова). У багатонаціональній довшенківській майстерні було три українця — Ролан Сергієнко, Микола Вінграновський і Лариса Шепітько.

Смерть О.П. Довженка була дуже страшним ударом для учнів. «Усі мої однокурсники цілу ніч стояли біля труни вчителя в будинку на вулиці Воровського. Чергували по четверо впродовж кожної півгодини. Спали в гуртожитку. Ні, ми з Миколою Вінграновським ні на мить не склепили очей» [16, с. 187], — описав Ролан Сергієнко останню шану студентів своєму Вчителю.

У якості курсової роботи Р. Сергієнко спільно з однокурсником Я. Єфимовим на Центральній студії документальних фільмів зняв ліричний кінонарис про життя далекосхідного підводного човна «Бортовий 812» (1960). Дипломною стрічкою Ролана Сергієнка став короткометражний фільм «Я землю люблю» (1962), в якому у поетичній формі розмірковувалося над проблемами війни і миру у творах мистецтва від давнини до наших днів.

Після закінчення кіноінституту Р.П. Сергієнко працював режисером Київської кіностудії художніх фільмів імені О.П. Довженка (нині — Національна кіностудія художніх фільмів імені О.П. Довженка), Київської студії хронікально-документальних фільмів «Укркінохроніка» (нині — Українська студія хронікально-документальних фільмів), Київської студії науково-популярних фільмів «Київнаукфільм» (нині — Національна кінематика України), Центральної студії документальних фільмів (ЦСДФ) у м. Москва (нині — Російська центральна кіновідеостудія хронікально-документальних і навчальних фільмів) тощо.

За більш ніж півстоліття творчої діяльності Р.П. Сергієнко зняв близько трьох десятків художніх, науково-популярних і документальних фільмів: «Карти» (1964), «Освідчення в любові» (1966), «Білі хмари» (1968) «Ритм завдано світові» (1971), «Майбутнє починається сьогодні» (1973), «Микола Реріх» (1976), «В'ячеслав Павлович Губенко, хірург» (1978), «Олесь Гончар. Прапорonoсці» (1979), «Олесь Гончар. Штрихи до портрета» (1980), «Щастя Никифора Бубнова» (1983), «Закон Вернадського» (1983), «Солдати Орлови» (1985), «Львівський собор» (1986), «Травневий ранок» (1986), «Межа» (1992), «Про життя і смерть художника Лимарева, і не тільки про нього» (1993), «Друге освідчення в коханні» (1999), «Отче» (2004) та ін.

Фільм «Відкрий себе» був створений 1972 р. на Українській студії хронікально-документальних фільмів до 250-ліття Григорія Сковороди цілою плеядою українських діячів культури: режисер Ролан Сергієнко, автори сценарію Володимир Костенко і Микола Шудря, оператор Олександр Коваль, композитор Іван Карабиць, звукооператор Георгій Стремівський, уривки з творів Григорія Сковороди озвучував Іван Миколайчук, закадровий текст читав Костянтин Степанков, упродовж фільму глядачі спостерігали за роботою Івана Кавалерідзе, який оновлював у бронзі монумент Г. Сковороди, спорудженого ним 1922 р. в Лохвиці.

Як згадував сценарист стрічки М. Шудря: «На тлі створення цього монумента філософські роздуми Сковороди зазвучали настільки по-сучасному, сміливо й убивчо, що ті, кому належало схвалити фільм, перелякалися і... прикрили його» [7].

Навіть після багатьох переробок стрічку Ролана Сергієнка радянське керівництво вважало ідеологічно шкідливою для глядачів, а тому «поклало на полицю», де вона пролежала близько двох десятків років. Вже після отримання Україною незалежності «Відкрий себе» показали українському глядачеві. У 1991 р. творці фільмів «Відкрий себе» (1972), «Тарас» (1989), «Перед іконою» (1990) (режисер Р.П. Сергієнко, автори сценарію В.С. Костенко (посмертно) і М.А. Шудря, оператор О.І. Коваль), зняті на Українській студії хроніко-документальних фільмів, були удостоєні Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Червоною ниткою в творчості Р.П. Сергієнка проходить тема Чорнобильської трагедії: «Дзвін Чорнобиля» (1986), «Поріг» (1988), «Дзвін дзвонить по тобі» (1989), «Не питай, по кому дзвонить дзвін» (1990), «Наближення до Апокаліпсису: Чорнобиль поряд» (1991), «Чорнобиль. Тризна» (1994), «Чорнобиль. Післямова» (1996), «Чорнобиль-2001. Заповіт» (2001), «Чорнобиль. Музей неминучості» (2005) та ін. Митець так визначав власну зацікавленість цією темою: «Для мене Чорнобиль — це знак. Знак Бога. Свідчення дуже близького Страшного суду. Мені, звичайно, шкода моїх дітей. Шкода моїх онуків. Жаль дорогих мені, близьких людей. Через те і повертався — і вдарте, і втрете, і в п'ятий раз, і в сьомий, і в восьмий...» [4, с. 21].

Р.П. Сергієнко оприлюднював секрети власної творчої діяльності [8; 11; 13]; написав спогади про О. Довженка «Сонячні миті з учителем» [12] та «На "Таємній вечері" в Майстра» [16, с. 180–187]; М. Вінграновського [9; 10] та зняв про них документальні фільми «Сповідь перед вчителем» (1995, гран-прі Міжнародного кінофоруму слов'янських і православних народів «Золотий витязь», 1997) та «Микола Вінграновський у синьому небі. Сповідь перед другом» (2006).

У «Сповіді перед вчителем» Микола Вінграновський, Отар Іоселіані, Джемма Фірсова, Баадур Цуладзе, Георгій Шенгелая та інші колишні студенти майстерні Довженка, які на момент знімання досягли віку свого вчителя, сповідалися перед ним, а другою сюжетною лінією є своєрідна сповідь самого О.П. Довженка, змонтована із озвучування його щоденників на фоні документальних кадрів з митцем. Більшість учнів цієї режисерської майстерні стали справжніми майстрами, і немає значення у якій царині мистецтва вони збудували власний храм — в ігровому кіно, чи в документальному; в акторській грі чи у віршах, — головне, що вони, як того бажав Довженко, стали передусім справжніми людьми, а декому з них, на думку О. Іоселіані, вчитель накреслив весь життєвий шлях: «Особливо — Ларисі Шепітько й Ролану Сергієнку. Українці, як і він сам, — вони все своє життя орієнтувалися на нього» [6].

Маємо сподівання, що попереду в ушлявленого українського кінематографіста Р.П. Сергієнка багато творчих звершень.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що поставлені наукові завдання виконані: досліджено життєвий і творчий шлях Р.П. Сергієнка

від студента майстерні режисерів художнього фільму О. П. Довженка у Всесоюзному державному інституту кінематографії (ВДІК) імені С. А. Герасимова до провідного українського кінорежисера і кіносценариста; проаналізовано вплив О. П. Довженка на життя і творчість Ролана Сергієнка; наведено список його найкращих художніх, науково-популярних і документальних фільмів; реконструйовано ситуацію із фільмом Р. Сергієнка «Відкрий себе»; названо фільми про Чорнобильську трагедію та розкрито мотиви роботи митця над цією темою.

Тим не менш, **перспективи наукових досліджень** залишаються великими, оскільки творча діяльність Ролана Петровича Сергієнка ще не достатньо вивчена.

1. Безручко О. Сергієнко Ролан Петрович // Безручко О. В. Архівна спадщина Олександра Довженка: монографія. Київ: КиМУ, 2012. Т. 7. С. 117–119.
2. Білан А. Фільм про друга як сповідь перед собою // Укр. культура. 2007. № 3. С. 13.
3. Брюховецька Л. Ліна Костенко й українське кіно // Поезія Ліни Костенко в часах перехідних і вічних / ред.-упоряд. Т. В. Шаповаленко. Харків: Прапор, 2006. С. 55–61.
4. Брюховецька Л. Ролан Сергієнко: «Спіши сповідатись!» // Кінотеатр. 2003. № 3. С. 19–21.
5. Зубавіна І. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті / Акад. мистецтв України, Ін-т пробл. сучас. мистецтв. АМУ, Київ: Фенікс, 2007. 296 с.
6. Іоселіані О. Навчаючись у Довженка // КІНО-КОЛО. 2002. № 14. С. 38.
7. Мельничук А. Дослідник Божою милістю. Про Миколу Архиповича Шудрю // День. 2012. 27 черв.
8. Сергієнко Р. Друге освідчення в любові. Сценарій-заявка на повнометражний документальний фільм // Кінотеатр. 1998. № 5. С. 40–43.
9. Сергієнко Р. ...І твої божественні вірші: відкритий лист до Миколи Вінграновського з нагоди ювілею побратима студентської юності // Кур'єр Кривбасу. 2006. № 203. С. 160–174.
10. Сергієнко Р., Макаренко М. Микола Вінграновський. «У синьому небі...»: режис. сцен. докум. відеофільму // Кур'єр Кривбасу. 2006. № 203. С. 174–179.
11. Сергієнко Р., Дурнов К. Повернення у пекло: Чорнобиль: кінодокументи епохи очима режисера і оператора: інтерв'ю / провів Олексій-Нестор Науменко // Дзеркало тижня. 2009. 25–29 квіт. № 15. С. 11.
12. Сергієнко Р. Сонячні миті з учителем: до 110-річчя від дня народж. Олександра Довженка // Вітчизна. 2004. № 11/12. С. 159–160.
13. Сергієнко Р. Як будемо жити?...: кінодослідження Р. Сергієнка «Чорнобиль поряд»: інтерв'ю / записала Л. Вірина // Культура і життя. 1991. 12 січ. № 2. С. 6.
14. Тримбач С. Пороги Ролана Сергієнка // Офіційний сайт Національної спілки кінематографістів України. URL: <http://www.ukrkino.com.ua/about/spilkanews/?id=4120>.
15. Чміль Г. До проблеми кодів та іконографії національного кіно // Сучас. пробл. ху-

дож. освіти в Україні: зб. наук. пр. / Ін-т пробл. сучас. мистецтв. НАМ України. Київ, 2012. Вип. 7. С. 116–131.

16. Шудря М. Геній найширшої проби. Нариси. Розвідки. Рецензії. Інтерв'ю. Публікації / за ред. Леоніда Череватенка. Київ: Юніверс, 2005. 382 с.

Безручко О. В. Кінематографічна спадщина відомого українського кінорежисера і сценариста Р. П. Сергієнка.

Анотація. У цій статті досліджено життєвий і творчий шлях відомого українського режисера художніх, науково-популярних і документальних фільмів, сценариста, заслуженого діяча мистецтв України, лауреата Національної премії України імені Олександра Довженка, Національної премії України імені Тараса Шевченка Ролана Петровича Сергієнка, якому в цього року виповнюється вісімдесят. Проаналізовано вплив О. П. Довженка на життя і творчість Ролана Сергієнка; наведено список його найкращих фільмів; реконструйовано ситуацію із фільмом «Відкрий себе»; названо фільми про Чорнобильську трагедію та розкрито мотиви роботи над цією темою.

Ключові слова: Ролан Петрович Сергієнко, Олександр Петрович Довженко, майстерня, український кінематограф, документальне кіно, кінорежисер, «Відкрий себе», кіностудія, Чорнобильська трагедія.

Безручко А. В. Кинематографическое наследие известного украинского кинорежиссера и сценариста Р. П. Сергиенко.

Аннотация. В этой статье исследован жизненный и творческий путь известного украинского режиссера художественных, научно-популярных и документальных фильмов, сценариста, заслуженного деятеля искусств Украины, лауреата Национальной премии Украины имени Александра Довженко, Национальной премии Украины имени Тараса Шевченко Ролана Петровича Сергиенко, которому в этом году исполняется восемьдесят лет. Проанализировано влияние А. П. Довженко на жизнь и творчество Р. П. Сергиенко; приведен список его фильмов; реконструирована ситуация с картиной «Открой себя»; названы фильмы о Чернобыльской трагедии и раскрыты мотивы работы над этой темой.

Ключевые слова: Ролан Петрович Сергиенко, Александр Петрович Довженко, мастерская, украинский кинематограф, документальное кино, кинорежиссер, «Открой себя», киностудия, Чернобыльская трагедия.

Bezruchko O. V. The cinematographic inheritance of the famous Ukrainian film director and scenario writer R. P. Sergienko.

Summary. In this article investigational the vital and creative way of the famous Ukrainian stage-director of feature, popular scientific and documentary films, scenario writer, Honoured Worker of Arts of Ukraine, Laureate of the Oleksandr Dovzhenko's National Premium of Ukraine, Laureate of the Taras Shevchenko's National Premium of Ukraine Rolan P. Sergienko, that this year is eighty years ago was born. Author analyzed the influence of Oleksandr Dovzhenko on the life and creative work of Rolan Sergienko; the list over of his best feature, popular scientific and documentary films; reconstructed the situation with Sergienko's film «Open itself»; the films of Sergienko about the Chornobyl tragedy and reasons of his working on this theme.

Keywords: Rolan P. Sergienko, Oleksandr P. Dovzhenko, workshop, Ukrainian cinema, documentary cinema, film director, «Open itself», film studio, Chornobyl tragedy.